

VIII. МАТЕРІАЛИ ДО УКРАЇНСЬКОГО БІОГРАФІЧНОГО СЛОВНИКА

Ця рубрика є творчою майстернею науковців, в якій опрацьовуються окреслені в найбільш загальному вигляді Редакційною інструкцією УБС різноманітні методичні підходи та практичні прийоми написання довідкових біографічних статей до майбутнього багатотомного Українського біографічного словника та його електронної версії — Українського національного біографічного архіву, а також до інших біографічних словників і довідників, енциклопедій. Наскільки вони можуть бути відмінними, зважаючи на мету і завдання видання, читач може переконатися, порівнюючи дві словникові статті, присвячені видатному українському письменникові та політичному діячеві Володимирі Кириловичу Винниченку.

Перша з них написана відомим фахівцем в галузі довідкової історичної біографістики, провідним науковим співробітником Інституту біографічних досліджень НБУВ, кандидатом історичних наук Світлоною Миколаївною Ляшко спеціально для збірника «Матеріали до Українського біографічного словника» в відповідності до вимог Редакційної інструкції УБС. Метою автора було збалансоване розкриття різних напрямів діяльності Володимира Винниченка.

Друга належить перу професійного літературознавця, вченого секретаря Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, кандидата філологічних наук, члена Національної спілки письменників України Віктора Анастасійовича Бурбелі. Стаття була підготовлена кілька років тому для «Української літературної енциклопедії» та має на меті розкриття перш за все злочинів Володимира Винниченка — письменника, творчість якого стала новим етапом в розвитку української літератури. У повному обсязі публікується вперше, без змін і редакційних правок.

ВИННИЧЕНКО Володимир Кирилович (16(28).07.1880, с. Веселий Кут Єлисаветградського пов. на Херсонщині, нині с. Григорівка Новокраїнського р-ну Кіровоградської обл., або м. Єлисаветград, тепер Кіровоград, — 06.03.1951, Мужен, департамент Приморські Альпи, Франція) — письменник, політичний діяч.

Н. в бідній багатолітній селянській родині. Закінчив сім класів Єлисаветградської гімназії (1890–99). Іспити на атестат зрілості склав екстерном в гімназії м. Златопіль на Київщині (1900). У 1901 вступив на юридичний ф-т Київського ун-ту св. Володимира. За участь в національно-визвольному

рвсі (один із засновників Револьюційної української партії — РУП; з 1905 — УСДРП) був виключений із першого курсу ун-ту. 1902–05 пов'язані зі службою в російській армії, працею в закордонному комітеті РУП (Львів); тричі був під слідством.

1905–17 перебував на нелегальному та напівлегальному становищі, жив в Росії, Франції, Швейцарії, Італії. З 1907 — член ЦК УСДРП. Цей період пов'язаний із активною літературною діяльністю. У 1906 вийшла перша збірка оповідань «Краса і сила». Його п'єси «Дисгармонія», «Великий молох» (1907), «Мemento», «Чужі люди» (1909), «Базар» (1910) та ін.

ставили в українських і російських театрах. Не менш відомими стають романи «Чесність з собою», «Заповіт батьків», «Записки Кирпатого Мефистофеля» (1913). В. набув широкої популярності в Росії та в Україні як письменник європейського рівня, майстер соціальної та морально-психологічної драми. Стрімкий злет таланту В. та інтерес суспільства до його творів критики пояснюють талановитим розкриттям змісту національної ідеї в контексті загальнолюдських цінностей.

Після Лютневої революції 1917 В. повернувся до Києва, став активним політичним діячем, одним із лідерів української революції (1917–21). У травні 1917 В. очолював українську делегацію на переговорах в Петрограді, яка передала Тимчасовому урядові вимоги Української Центральної Ради (УЦР) про надання Україні автономії. Результатом переговорів стало звернення до українського народу із закликом розпочати створення «фундаменту автономного устрою на Україні» в складі Російської держави (I Універсал УЦР, Декларація Генерального секретаріату). Керував і брав участь в переговорах із делегацією Тимчасового уряду в Києві (29–30.06) та Петрограді (16.07–4.08.1917). Його позиція щодо стосунків із Тимчасовим урядом визначалася тактичними міркуваннями, політичним прагматизмом, пошуками компромісу.

В. стояв біля витоків української державності: був заступником голови УЦР М.С. Грушевського, 15.06.1917–18.01.1918 очо-

лював Генеральний секретаріат — перший український уряд, в якому також обіймав посаду генерального секретаря внутрішніх справ. Після проголошення Української Народної Республіки (УНР, 07.11.1917) Генеральний секретаріат було перетворено на Раду Народних Міністрів. У історичних умовах кінця 1917–початку 1918 заповують вільного демократичного розвитку України В. бачив проголошення повного суверенітету УНР (IV Універсал, 09.01.1918).

В. був автором і співавтором усіх головних законодавчих актів УЦР, зокрема й чотирьох Універсалів. У них чітко простежується еволюція поглядів В. від «культурно-національної автономії» в складі Російської федеративної республіки до відродження самостійної української національної держави. 18.01.1918 під тиском партії есерів В. подав в відставку з посади Голови Ради народних Міністрів УНР і залишив державну діяльність. Як Голова Українського національного союзу, він грав одну з провідних ролей в підготовці повстання проти влади гетьмана П. Скоропадського (листопад 1918).

14.11.1918–10.02.1919 В. очолював Директорію УНР. Під його керівництвом Конгрес трудового народу України в січні 1919 схвалив акт Злуки — об'єднання УНР і ЗУНР. У політичних умовах, що склалися в зв'язку з наступом Червоної армії, Польщі, держав Антанти, українська політична демократія не змогла знайти оптимального рішення проблем державного будівництва, а В., як

голові Директорії, не вистачило політичного досвіду та волі в конструктивному їх розв'язанні. Бажання будувати Україну як республіку трудівників із орієнтацією на радянську Росію примусило В. в лютому 1919 подати в відставку та шукати порозуміння з більшовиками.

З 1920 В. жив в Чехо-Словаччині, згодом в Австрії. Ініціював створення в Відні (Австрія) Закордонної групи Української комуністичної партії, від якої відіркнувся в березні 1921. На сторінках створеного разом із М. Шаповалом журналу «Нова доба» обґрунтував свій перехід на комуністичні позиції, заявив про бажання брати участь в соціалістичному будівництві в Україні. Розгорнув кампанію боротьби проти більшовизму. Випустив памфлет «Революція в небезпеці», в якій критикував Російську компартію.

В умовах змін внутрішньої політики Радянської Росії (VIII конференція РКП більшовиків) В. в травні 1920 приїхав до Москви, де зустрівся з Л. Троцьким, Л. Каменевим, Г. Зинов'євим, Х. Раковським. Отримав пропозицію зайняти посаду заступника Голови СНК і наркома закордонних справ УСРР, відносно якої протягом літа 1920 вів переговори з радянським урядом України. Упевнившись в неможливості спільної роботи, В. остаточно покинув Батьківщину. Спеціальною резолюцією V Всеукраїнського з'їзду Рад (25.02.–3.03.1921) В. було визнано «ворогом народу».

З лютого 1925 В. жив в Франції. Французького громадянства

подружжя Винниченко не приймали з принципових міркувань, залишалися громадянами України. В. відійшов від політичного життя та займався літературною діяльністю. У 1919–20 В. написав тритомний мемварно-публіцистичний твір «Відродження нації», в якому виклав свій погляд на українську революцію. Осмислюючи її історичний досвід, він визначив головну, на його думку, причину поразки революції в Україні — спробу поділити державну політику на соціальну та національну, при чому останній надавався пріоритет. Він вважав, що «найшвидше і найлегше може існувати така наша державність, яка відповідає основі нашої нації — селянству й робітництву — себто селянсько-робітничої державності, іншими словами — більшовицька, совітська». Сенсом свого життя В.-політик вважав участь в будівництві соціалізму.

В. — автор численних публіцистичних, белетристичних і драматичних творів. Серед них п'єси «Сходи щастя» (1907), «Між двох сил» (1918) та ін.; фантастично-утопічний роман «Сонячна машина» (1927). Зібрання творів В. видавалися в Україні в 21 томах (1923–28) і в 23 томах (1928–30). В 1932–33, протестуючи проти голодомору в Україні, він звернувся з відкритим листом до Політбюро ЦК КП(б)У. Тоді само його твори було заборонено, їх перестали друкувати, вилучили із бібліотек. В останні роки життя займався творчою працею, малював. Серед його численних творів романи

«Нова заповідь» (1949), роман-памфлет «Слово за тобою. Сталіне!» (1950), «Вічний імператив», «Лепрозорій», п'єси «Пророк», «Над», книга оповідань «Намисто». Протягом 30 років творив свою концептуальну філософську працю «Конкордизм» — систему побудови щастя. В. вважав, що кожна людина повинна діяти думки про необхідність вдосконалення, вишого рівня моральної самосвідомості, гармонії.

Тв.: Відродження нації (Історія української революції, марець [березень] 1917 р.—грудень 1919 р.): В 3 ч., К.: Відень, 1920; Шоденник. В 2-х т. Едмонтон: Нью-Йорк, 1980; Володимир Винниченко. Анотована бібліографія / Упор. В. Стельмашенко. Едмонтон, 1989; В.К. Винниченко (1880–1951): Бібліографічний покажчик. Х., 1995.

Лит: Слабошпицький М. Письменник світового масштабу: Штрихи до портрета Володимира Винниченка // Українська мова і література в школі. 1991. № 2; Самарцев І.Г. До біографії В. Винниченка // Архіви України. 1991. № 4; Федченко П. Вступ до винниченкіани // Сучасність. 1992. № 6; Мороз Л.З. Сто рівноцінних правд: Парадокси драматургії В. Винниченка. К., 1994; Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради: біографічний довідник. К., 1998; Панченко В.Є. Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості: Книга розвідок та мандрівок. К., 2004; Кильчицький С.В., Солдатенко В.Ф. Володимир Винниченко. К., 2005; Солдатенко В.Ф. Три голгофи:

Політична доля Володимира Винниченка. К., 2005.

Ікон.: Володимир Винниченко. Шоденник. В 2-х т. — Едмонтон: Нью-Йорк, 1980.

С.М. Ляшко

ВИННИЧЕНКО Володимир Кирилович (16(28).07.1880, м. Єлисаветград, нині Кіровоград, — 06.03.1951, Мвжен, департамент Приморські Альпи, Франція) — письменник, публіцист, політичний і державний діяч.

Народився в бідній селянській родині. 1890–97 навч. в Єлисаветградській гімназії (іспити на атестат зрілості склав екстерном 1900 в гімназії м. Златополя), 1901–02 — на юридичному ф-ті Київського ун-ту. Працював наймитом в поміщицьких маєтках та в багатих селян, після звільнення з ун-ту деякий час вчителював. Брав активну участь в діяльності Революційної української партії (РУП), згодом перейменованої на Українську соціал-демократичну робітничу партію (УСДРП), був членом її ЦК, редактором партійного органу газети «Боротьба». За рев. діяльність В. 1902 було арештовано, ув'язнено, а восени того самого року забрано до війська, де він не поривав із рев. діяльністю. Вчасно попереджений про запланований новий арешт, вперше виїхав за кордон. Показово, що й ставши визнаним письменником, В. продовжував політичну діяльність: перебуваючи на еміграції (до 1914), нелегально приїздив до Росії (під час одного переходу кордону був